ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ "МЕДОБОРИ" – 25 РОКІВ

Природний заповідник "Медобори" – один з природоохоронних об'єктів найвищого рангу на Тернопільщині, справжня її перлина. Він створений відповідно до Постанови Ради Міністрів УРСР №25 від 8 лютого 1990 року. Свою роботу він розпочав з 1 квітня цього ж року. Метою його утворення є збереження унікальних природних комплексів Подільських Товтр та Кременецьких гір, генофонду рослинного і тваринного світу, використання їх у наукових цілях та природоохоронній роботі. Площа заповідної території 10521 га.

Зважаючи на унікальність Товтр, питання охорони пасма піднімалось ще на початку XX ст. польськими науковцями, зокрема Владиславом Шафером. У 1910 р. бічні товтри Гостра і Любовня були взяті під охорону Академією Мистецтв Польщі під №105 і №106 як степові резервати. Через півстоліття справу польських науковців продовжили вітчизняні дослідники. Їх стараннями у 60-х роках XX ст. на нинішній території заповідника було створено ряд заказників місцевого значення, а у 1982 році організований Медобірський державний геологічний заказник.

Для створення заповідника багато зусиль доклали цілий ряд відомих науковців та людей, небайдужих до справи збереження природних багатств. Найбільше клопотів дісталося головному інспектору Держуправління охорони навколишнього природного середовища у Тернопільській області Чайковському М.П. А Комісія АН України під головуванням відомого українського ботаніка доктора біологічних наук Б.В. Заверухи зробила наукове обґрунтування про доцільність створення заповідника "Медобори".

Всі 25 років – з дня створення і до сьогодні, заповідник очолює кандидат сільськогосподарських наук, заслужений лісівник України Михайло Ярославович Музика.

Становлення заповідника як науково-дослідної і природоохоронної установи відбувалося завдяки наполегливій роботі наукових працівників та їх активній співпраці з провідними науковими установами країни: Львівським національним університетом ім. І. Франка, Національним лісотехнічним університетом України, Тернопільським національним педагогічним університетом ім. В. Гнатюка, Інститутом зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інститутом ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Державним природознавчим музеєм НАН України, Інститутом екології Карпат НАН України, Прикарпатським національним університетом ім. В. Стефаника. Інститут Систематики і Еволюції Тварин АН Польщі (м. Краків)

Нині в заповіднику розгорнуто дослідження стану екосистем та їх динаміки, а також ве-

деться розробка необхідних режимів їх збереження. Актуальним є також питання оптимізації території заповідника з метою підвищення його регіональної репрезентативності. Ведуться моніторингові дослідження за програмою Літопису природи. Здійснюються дослідження флори, рослинності, проводиться комплекс лісознавчих досліджень, моніторинг за тваринним населенням лісів і степових угрупувань природоохоронної території. Заповідник є своєрідним еталоном природи, який дає можливість відстежувати перебіг природних процесів у середовищі. В результаті клопіткої роботи науковців заповідника із співробітниками провідних наукових установ України та зарубіжних спеціалістів на території заповідника виявлено 189 видів водних та 90 видів ґрунтових водоростей, 359 видів фітотрофних та 297 шапинкових грибів, 188 видів лишайників. Флора мохів налічує 160 видів, а список вищих судинних рослин – близько 1000 видів. Понад 90 видів рослин є регіонально-рідкісними, 41 занесено до Червоної книги України, 6 – до Європейського Червоного списку, 5 знаходиться під охороною Бернської конвенції. Тут також виявлено 5 угруповань, занесених до Зеленої книги України.

Вивчення фауни природоохоронної території дозволило встановити наявність тут всіх фонових видів Подільсько-Придністровського зоогеографічного району. Найбільшою групою є комахи з яких на даний час ідентифіковано понад 1400 видів, до Червоної книги України занесено 21 з них. В заповіднику та його околицях зустрічається більше половини видового складу хребетних області. З риб тут виявлено 9 видів, земноводних – 11, плазунів – 7 (один в Червоній книзі України). Орнітофауна заповідника нараховує 193 види, 22 – в Червоній книзі України. Ссавці у заповіднику представлені 51 видом, з яких 20 – червонокнижні.

Результатом наукових досліджень науковців заповідника є видання 22 томів Літопису природи, близько 200 наукових публікацій а також збірники матеріалів п’яти міжнародних конференцій, проведених на його базі. Науковцями сторонніх наукових установ опубліковано близько 150 статей за результатами досліджень у заповіднику. На основі матеріалів, які зібрані у заповіднику, захищено три кандидатські дисертації, частково використані матеріали у одній докторській і чотирьох кандидатських дисертаціях.

За період досліджень виявлено нові для науки види: в складі фітотрофних мікроміцетів заповідника – *Norrlinia medoborensis* S. Kondratyuk; у водоймах заповідника серед дінофітових водоростей – *Peridiniopsis rhomboides* Krachmalny; серед дрібних безхребетних – *Acerentulus halae (Protura, Acerentomidae)* та *Allaphorura tovtrensis (Collembola)*.

На території природного заповідника "Медобори" є унікальні об’єкти геолого-геоморфологічного минулого, пам’яток історії і культури, які не мають аналогів в Україні. Їх дослідження і збереження на сьогодні є також вкрай актуальним і необхідним, оскільки вони теж вразливі до нераціональної господарської діяльності і зміни у них є, як правило, незворотними і приводять до їх втрати для науки і суспільства.

Виконання заповідником покладених на нього завдань може належним чином здійснюватись при умові співучасті і підтримки нашої діяльності зі сторони різних верств населення. Тому невід’ємною частиною природоохоронної діяльності є екологічна освітньо-виховна робота. Спрямована вона на пропагування і популяризацію знань про природу заповідника і регіону, роз’яснення прав і обов’язків громадян стосовно природних комплексів.

Природний заповідник "Медобори" щорічно групами та індивідуально відвідує значна кількість людей – школярів, студентів, науковців, екскурсантів різного віку. Для цього у заповіднику створено еколого-пізнавальні стежки: "Гора Бохіт", "Гора Гостра" та "До Пущі відлюдника", а також з 1998 року діє музей природи. Це дозволяє знайомити відвідувачів із біорізноманіттям регіону.

Природний заповідник "Медобори" як науково-дослідна та природоохоронна установа відомий не тільки в Україні, а й за її межами. З 1995 року за ініціативою професора А. Шептицького розпочата плідна співпраця з Ойцовським Парком Народовим (Польща). Відповідно до Угоди про співпрацю, яку вже декілька разів пролонговано, між установами регулярно відбувається обмін делегаціями, проведення спільних науково-практичних конференцій, спільні наукові дослідження.

За матеріалами наукового відділу ПЗ "Медобори" редколегія часопису